

15. Davydov, D, and V. Linetsky. "Structuring, Pricing and Hedging Double-barrier Step Options." *Journal of Computational Finance*, no.5, 2001, pp. 55–88.
16. Fouque, J-P., Papanicolaou, G., and R. Sircar. *Derivatives in Financial Markets with Stochastic Volatility*. Cambridge University Press, 2000.
17. Gatheral, J. *The Volatility Surface: a Practitioner's Guide*. John Wiley and Sons, Inc, 2006.
18. Goldstein, R.S., and W.P.Keirstead. *On the Term Structure of Interest Rates in the Presence of Reflecting and Absorbing Boundaries*, SSRN eLibrary, 1997, pp. 381–395.
19. Lewis, A. "Applications of Eigenfunction Expansions in Continuous-time Finance." *Mathematical Finance*, no.8, 1997, pp. 349–383.
20. Linetsky, V. "Lookback Options and Diffusion Hitting Times: A Spectral Expansion Approach." *Finance and Stochastics*, no.8(3), 2004 , pp. 373–398.
21. Lorig, M. *Pricing Derivatives on Multiscale Diffusions: An Eigenfunction Expansion Approach*. Princeton University - Department of Operations Research & Financial Engineering (ORFE), 2012.
22. Pelsser, A. "Pricing Double Barrier Options Using Laplace Transforms." *Finance and Stochastics*, no.4, 2000, pp. 95–104.

УДК 336.77

doi: 10.15330/apred.1.16.47-58

Варцаба В.І.¹, Чубарь О.Г.², Огородник В.О.³

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ: БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР VS «КОРОНАВІРУСНА» КРИЗА

Ужгородський національний університет,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра фінансів і банківської справи,
вул. Університетська, 14, кім. 405,
м. Ужгород, 88017, Україна

¹ тел. 0505026505

e-mail: vira.vartsaba@uzhnu.edu.ua

² тел. 0506098692

e-mail: oksana.chubar@uzhnu.edu.ua

³ тел. 0509509640

e-mail: valeriyahorodnyk@uzhnu.edu.ua

Анотація. Негативні наслідки, породжені обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, призвели до відчутного зниження ділової активності по всьому світу та виявили неготовність владних кіл до швидкого розв'язання питань такого масштабу. Метою даної публікації є дослідження можливостей надання фінансово-кредитної підтримки бізнесу за умов протидії «коронавірусній» кризі, що охопила весь світ і не оминула Україну.

У статті проаналізовано обсяги фінансових результатів бізнес-структур у 2020 році та встановлено, що збитки перевищили відповідні показники минулого року більш ніж втричі, а обсяг одержаних прибутків на 10% менший минулорічного показника. Також виявлено, що «коронавірусна» криза суттєво вплинула на економічні настрої українців, що проявилось у зниженні кожного компоненту індикатора економічних настроїв та індикатора споживчої впевненості.

Хоча органами державної влади запроваджуються певні антикризові заходи, авторами даного дослідження встановлено, що задекларовані форми державного стимулювання суб'єктів підприємництва та обсяги фінансово-кредитної підтримки не в змозі суттєво вплинути на стабілізацію ситуації, а можуть лише пом'якшити та згладити негативні тенденції.

У статті висвітлено окремі тенденції та особливості реалізації Програми «Доступні кредити 5-7-9%», за результатами чого зроблено висновок про антикризовий, а не

інвестиційний, характер структури кредитів цієї програми, оскільки близько 80% кредитів спрямовуються на рефінансування існуючих заборгованостей.

Практична значущість проведеного дослідження полягає в тому, що як важіль подолання економічних наслідків, спричинених обмежувальними заходами, та стимулювання подальшого економічного зростання автори пропонують інтенсифікацію роботи банківського сектора, розширення програм пільгового кредитування за участі держави, метою яких має стати стимулювання фінансово-економічної активності через підтримку малого та середнього бізнесу, який відіграє ключову роль в економіці України.

Ключові слова: «коронавірусна» криза, обмежувальні заходи, фінансово-кредитна підтримка, бізнес, банківський сектор.

Vartsaba V.¹, Chubar O.², Ohorodnyk V.³

FINANCIAL BUSINESS SUPPORT: BANKING SECTOR VS "CORONAVIRUS" CRISIS

Uzhhorod National University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of Finance and Banking,
Universitetska str., 14, room 405,
Uzhhorod, 88017, Ukraine
¹tel. 0505026505
e-mail: vira.vartsaba@uzhnu.edu.ua
²tel. 0506098692
e-mail: oksana.chubar@uzhnu.edu.ua
³tel. 0509509640
e-mail: valeriya.ohorodnyk@uzhnu.edu.ua

Abstract. The negative effects of restrictive measures on *prevention* of the *spread* of *COVID-19 acute respiratory disease* caused by the *SARS-CoV-2 coronavirus* have led to a significant decline in business activity around the world and have revealed the authorities insolvency to resolve this issue quickly. The purpose of this publication is to study the opportunities of providing financial and credit support to businesses under conditions of counteracting the "coronavirus" crisis that has affected the whole world and has not bypassed Ukraine.

The amount of business financial results in 2020 was analyzed in the article. It was found that the losses exceeded the last year's figures more than three times, and the amount of received income was 10% less than the previous year. It was also found that the "coronavirus" crisis significantly affected the Ukrainians economic sentiment, which lowered each component of the indicator of economic sentiment, and the indicator of consumer confidence decrease.

Although certain anti-crisis measures are introduced by public authorities, the authors of this study found that declared forms of state incentives for business entities and the amount of financial and credit support are not able to affect the situation stabilization but and can only mitigate and smooth out negative trends.

Some trends and features of the Program "Affordable Loans 5-7-9%" was highlighted in the article. It was concluded that nature of the loan structure of this program is investment, as about 80% of loans are used to refinance existing debts.

The study practical significance is that the authors propose to intensify the banking sector and to expand preferential lending programs with the participation of the state to overcome the economic consequences of restrictive measures and to stimulate further economic growth.

Keywords: "coronavirus" crisis, restrictive measures, financial and credit support, business, banking sector.

Вступ. Ситуація з пандемією коронавірусу, яка охопила світ у 2020 році, стала шоком як для наднаціональних структур (показавши їх аморфність і нездатність розв'язувати питання такого масштабу), так і для національних урядів, а особливу для

бізнесу. Після поширення вірусу по всіх континентах почався «ефект доміно»: масова вимушена ізоляція людей спричинила обмеження споживання деяких товарів і відмову від різного роду послуг, внаслідок чого підприємства пригальмували випуск продукції, транспортна інфраструктура змушена здійснювати менші обсяги перевезень, а все більша частина підприємців узагалі банкрутує або масово скорочує працівників. Пандемія стала викликом, оголивши старі проблеми та поставивши на порядок денний нові, для вирішення яких розвинуті країни світу спрямовують великі обсяги фінансових і матеріальних ресурсів. Порятунком власних економік і підтримка бізнесу реалізуються через потужні урядові програми. Наприклад, Німеччина розгорнула одну з найбільш масштабних програм економічної підтримки, на яку виділено 37% ВВП країни. Італія планує використати 20% ВВП, щоб протидіяти економічним наслідкам пандемії [4]. В Україні таких можливостей немає, а отже дуже важливо ефективно та цілеспрямовано використати ті кошти, які держава і банки можуть виділити на підтримку бізнесу, в першу чергу, малого та середнього. Саме банки як соціально відповідальні установи в тісному партнерстві з іншими інститутами повинні бути проактивними учасниками цього процесу з метою не стільки досягнення високих комерційних результатів, скільки заради стабілізації соціально-економічної ситуації в регіонах, недопущення різкого зростання безробіття внаслідок закриття підприємницьких структур.

Постановка завдання. Криза, що насувається, природно, не омине стороною й Україну. Тому надзвичайно актуальними стають питання про те, якою мірою вона торкнеться економіки України, як довго буде тривати, за допомогою яких заходів передбачається мінімізувати її наслідки та чи встоїть бізнес перед проблемами, що загострилися в період пандемії. Попри множинність наукових розробок з питань регулювання та стимулювання економічного розвитку країни загалом та підприємницької діяльності зокрема, у даній статті зроблена спроба висвітлити роль держави і банків у процесах фінансово-кредитної підтримки бізнесу за умов стрімкого погіршення макроекономічної ситуації та прояву специфічних факторів впливу на суб'єктів підприємницької діяльності, в першу чергу, малого та середнього бізнесу, в безпрецедентно нових реаліях сучасного періоду.

Результати. В Україні та світі спостерігається небувала за масштабами і своїми наслідками, за пам'яті сучасного покоління, пандемія коронавірусної інфекції (COVID-19). Її стрімке поширення по планеті призвело до відчутного зниження ділової активності в усіх країнах, припинення діяльності або навіть закриття підприємств, скорочення зайнятості, зменшення доходів населення. Одночасний спад попиту і пропозиції породив кризу виробництва, гуртової та роздрібною торгівлі, сфери послуг, помітно зменшивши інтенсивність та обсяги товароруку і послуг у всіх сферах підприємницької діяльності.

Згідно з даними Державної служби статистики України лише за січень-червень 2020 р. 36,6% підприємств одержали збиток, що у вартісному виразі склало 233161,4 млн грн – це найвищий показник за останні 5 років [11] (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяг збитків великих і середніх підприємств в Україні за видами економічної діяльності за січень-червень 2016-2020 років*

Table 1

The amount of large and medium-sized enterprises losses in Ukraine, by type of economic activity, January-June 2016-2020

	Одержали збиток, млн грн					Відносне відхилення, 2020 р. до 2019 р. %
	2016	2017	2018	2019	2020	
Усього:	107536,7	73845,7	90511,0	73690,6	233161,4	216,41
сільське, лісове та рибне господарство	498,8	107,5	82,1	192,6	377,3	95,90
промисловість	52627,3	41111,0	38102,8	45406,4	114188,9	151,48
будівництво	14882,6	553,3	781,5	1067,6	1259,8	18,00
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1140,3	6690,5	7141,8	7274,7	26359,3	262,34
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	4287,0	4458,7	23420,1	13896,5	44813,8	222,48
тимчасове розміщення й організація харчування	396,7	258,0	122,7	170,9	2438,9	1327,09
інформація та телекомунікації	4153,8	1604,8	1077,3	1053,5	3820,3	262,63
фінансова та страхова діяльність	23129,7	13914,1	16393,2	1115,8	3401,6	204,86
операції з нерухомим майном	4164,7	1954,5	709,2	781,0	8879,1	1036,89
професійна, наукова та технічна діяльність	776,3	1451,5	627,4	822,0	24100,0	2831,87
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	432,0	387,9	305,0	678,7	1247,7	83,84
освіта	к	-	к	3,4	37,1	991,18
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	64,5	22,1	11,8	123,8	714,3	476,98
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	983,0	1321,2	1736,0	1090,2	1523,3	39,73
надання інших видів послуг	к	10,6	к	13,5	-	-

* Сформовано та розраховано авторами за даними [11]

к - дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності статистичної інформації (первинне та вторинне блокування вразливих значень).

Звісно, щороку Держстат звітує про збиткову діяльність окремих великих і середніх підприємств, але цьогорічні показники перевищили відповідні за минулий рік більш ніж в три рази. Виходячи з даних, наведених у таблиці 1, можна констатувати, що в кожній із сфер простежується зростання обсягів збитків, проте у відсотковому співвідношенні найбільших втрат зазнали професійна, наукова та технічна діяльність, тимчасове розміщування й організація харчування та сфера операцій з нерухомим майном.

Водночас значне зниження спостерігається і в обсязі одержаних прибутків за аналізований період. Так, за січень-червень 2020 р. прибутки великих та середніх підприємств склали 262349,4 млн грн [11], що на 10% менше торішнього показника.

Варто зазначити, що фінансові результати суб'єктів малого підприємництва не відображаються в статистичній звітності, однак за експертними оцінками авторів даного дослідження зазначена категорія підприємців постраждала найбільше від обмежувальних заходів.

Разом зі зниженням прибутковості та збільшенням збитків підприємств знизився й індикатор економічних настроїв (зведена оцінка 15 стандартизованих сезонно скоригованих показників) в порівнянні з IV кварталом 2019 року на 28,2% і становив 81,4%. Слід зауважити, зазначений індикатор у 2020 році досяг рекордно низького рівня, навіть опустився нижче рівня I-го кварталу 2017 року, коли вперше було розпочато розрахунок цього показника.

Державною службою статистики України зафіксовано погіршення всіх чотирьох індикаторів економічних настроїв (рис. 1).

При цьому спостерігається стрімке падіння індикатора споживчої впевненості (з - 6,0% в IV кварталі 2019 року до - 19,9% в III кварталі 2020 року). За допомогою індикаторів ділових очікувань прийнято відстежувати періоди зростання та спадання економіки з квартальною періодичністю, отже можна з впевненістю стверджувати, що економіка України переживає не найкращі часи.

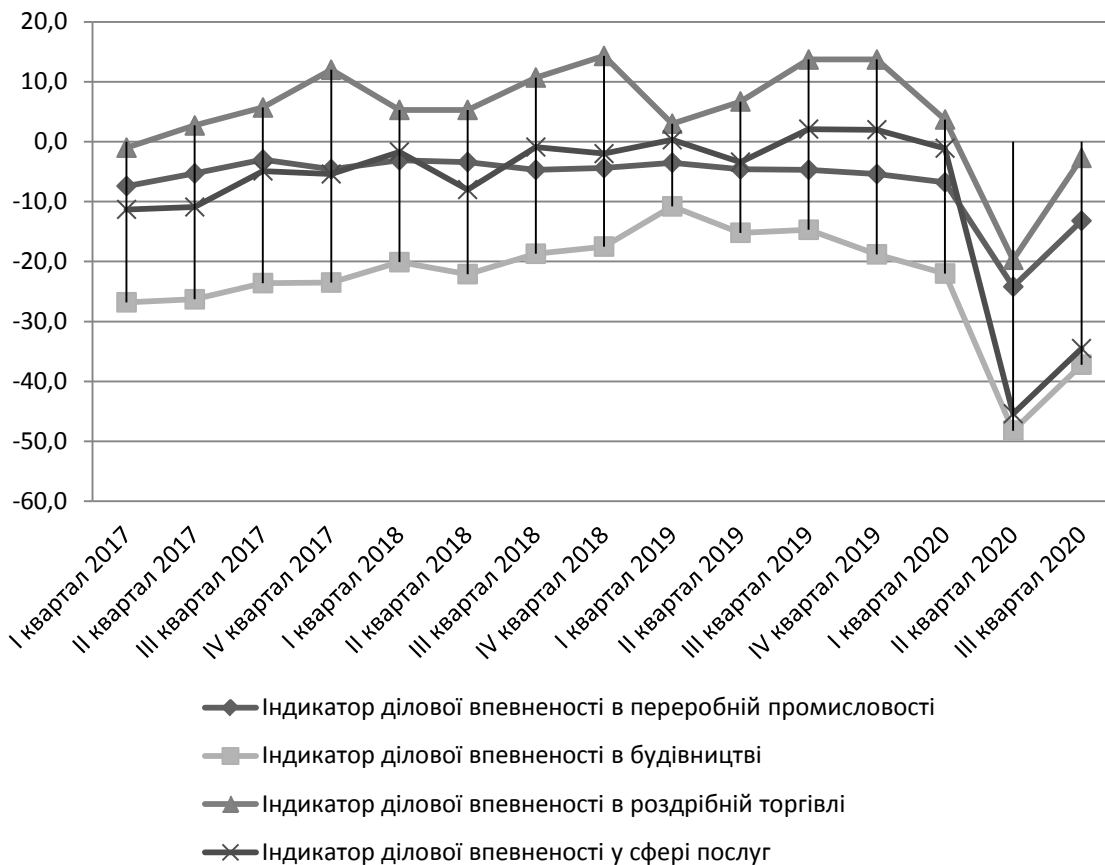

Рис.1. Динаміка компонент індикатору економічних настроїв у I кварталі 2017 року - III кварталі 2020 року [6]
 Fig. 1. Dynamics of the economic sentiment indicator components, I quarter of 2017 - III quarter of 2020

Досвід попередньої глобальної кризи (2008-2009 років) показує, що державне втручання в економіку - єдиний дієвий спосіб подолання нових дисбалансів з найменшими втратами, хоча і не дозволяє вирішити всі проблеми, які виникають.

Уряди країн світу в спішному порядку приймають антикризові заходи, спрямовані на підтримку економіки. Органи державної влади та місцевого самоврядування в Україні також сконцентрували першочергові зусилля на боротьбі з коронавірусною інфекцією і її негативним впливом на соціально-економічну ситуацію в країні. Уряд розробив Державну програму стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020-2022 роки та створив Фонд боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19 та її наслідками. Станом на 5.11.2020 року загалом на боротьбу з хворобою та її наслідками виділено 66 млрд грн, з яких 34,7 млрд грн спрямовані на стимулювання економіки (рис.2).

Рис. 2. Обсяг і сфери спрямування коштів Фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками, станом на 5.11.2020 року, млрд. грн [12]

Fig. 2. The amount and channeling funds areas of the Anti-COVID-19 on 5.11.2020 Fund, bln. UAH

Навіть без детального аналізу заходів і напрямів спрямування коштів Фонду зрозуміло, що задекларовані обсяги не в змозі суттєво вплинути на стабілізацію ситуації, не говорячи вже про подальший розвиток будь-якої сфери національного господарства.

З огляду на диференційований рівень розвитку регіонів України, як важіль подолання економічних наслідків, спричинених обмежувальними заходами, та стимулювання подальшого економічного зростання, на нашу думку, потрібно інтенсифікувати діяльність банківського сектора, метою якого має стати стимулювання фінансово-економічної активності через підтримку малого та середнього бізнесу, який відіграє ключову роль в економіці України, забезпечуючи близько 64 відсотків доданої вартості, 81,5 відсотка зайнятих працівників у суб'єктів господарювання та 37 відсотків податкових надходжень [3].

Як декларує уряд, найважливішими напрямами Програми стимулювання економіки для подолання наслідків COVID-19 є розширення програми «Доступні кредити 5–7–9 відсотків» та новий інструмент отримання кредитів для малого і середнього бізнесу з частковою державною гарантією [2].

Постанова КМУ «Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва» приймається на початку 2020 року, а з розвитком та загостренням епідеміологічної ситуації в Україні, відповідним негативним її впливом на ділову активність і фінансовий стан суб'єктів господарювання у неї вносяться зміни і доповнення, які, зокрема, передбачають, що «...фінансова державна підтримка надається з метою:

1) розвитку підприємництва, зокрема сприяння розвитку суб'єктів підприємництва, збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, високотехнологічного виробництва, енергоефективності, впровадження інновацій, а

також сприяння створенню нових робочих місць та підприємств, поверненню трудових мігрантів до України;

2) запобігання виникненню та поширенню, локалізації та ліквідації спалахів епідемій та пандемій гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, а також для запобігання та подолання їх наслідків;

3) рефінансування існуючої заборгованості в банках України за кредитами суб'єктів підприємництва» [10].

Джерелом такої державної підтримки є кошти, отримані Фондом розвитку підприємництва (ФРП) з державного бюджету, а формами підтримки можуть бути:

1) часткової компенсації Фондом процентних ставок за кредитами, що надаються суб'єктам підприємництва для реалізації передбаченої мети;

2) надання Фондом гарантій уповноваженим банкам на забезпечення виконання зобов'язань за кредитами, наданими суб'єктам підприємництва.

Державна підтримка надається через банки, що відповідають критеріям, визначеним вказаною постановою, та підписали з Фондом договір про співробітництво і, відповідно, набувають статусу уповноважених банків.

Станом на початок жовтня 2020 року ФРП уклав угоди про співробітництво вже з 18-ма банками, як державними, так і приватними, щодо реалізації програми «Доступні кредити 5–7–9 відсотків»: АТ «Ощадбанк», АБ «Укргазбанк», АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Укресімбанк», АТ АКБ «Банк Львів», ПАТ «ПУМБ», АТ «БАНК АЛЬЯНС», АТ «КРЕДОБАНК», ПАТ «БАНК ВОСТОК», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «ТАСКОМБАНК», АТ «Альфа-банк», АТ «КБ «ГЛОБУС», АТ «МЕГАБАНК», АТ «ПОЛКОМБАНК», АТ «КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК», КредитВест Банк та ОТП Банк [9].

Як зауважував Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль, станом на початок липня 2020 року загальна сума виданих кредитів по вказаній Програмі склала 1,1 млрд грн. Причому більше половини цієї суми – це кредити на інвестиційний розвиток бізнесу. Ще половина – це рефінансування кредитів фактично під 0% [2].

Вже за кілька місяців реалізації програми обсяги кредитування зростають, проте структура розподілу кредитних коштів змінюється не на краще: за даними Міністерства фінансів України станом на поч. жовтня 2020 року, від моменту старту Програми «Доступні кредити 5-7-9%», уповноважені банки видали 4127 позик на загальну суму в 9,883 млрд гривень. З них 7,760 млрд грн були видані як рефінансування попередньо отриманих позик (78,5%), 1,608 млрд грн підприємці отримали на капітальні інвестиції (16,3%) та 515 млн грн – на поповнення оборотних коштів (5,2%) [9]. Доводиться констатувати, що частка інвестиційних кредитів суттєво скоротилась, є незначною, в основному підприємці беруть кредити рефінансування, призначені для погашення існуючої заборгованості в банках України, що свідчить про погіршення рівня їх кредитоспроможності. Проте за умов, що склались, така структура доступних кредитів дозволяє підтримати бізнес, обмежити масштаби скорочення його діяльності, мінімізувати вимушені звільнення персоналу, а отже пом'якшити соціально-економічну ситуацію на місцях.

Результати 100 днів реалізації Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%», які були оголошені ФРП у травні 2020 року, засвідчили, що найбільш підготовленими до неї виявились підприємці мікро- та малого бізнесу аграрної сфери. 57% виданих банками-учасниками кредитів були саме для підприємств галузі сільського господарства. Також серед активних позичальників були представники сфери торгівлі та виробництва – 17%. На третьому місці – промисловці, які замаються переробкою – 6% [1].

В регіональному розрізі найбільш дієвою Програма «Доступні кредит 5-7-9%» виявилась у Кіровоградській (9%) та Вінницькій областях (9%). На другому місці –

Полтавська область (7%). Лише трохи відстали від лідерів – підприємці Черкащини (6%) та Хмельниччини (6%). Станом на 15 травня 2020 року 1241 заявка на отримання кредитної підтримки була відхилена. Серед найпоширеніших причин відмови – необґрунтованість бізнес-плану (26%), недостатня кредитоспроможність (22%) та ділова репутація позичальника (20%)[1].

Активізація фінансової підтримки з боку і за рахунок коштів держави, як видається на перший погляд, повинна була збільшити масштаби кредитування суб'єктів господарювання. Проте статистичні дані НБУ цього не підтверджують. Більше того, кредитні портфелі банків навіть зменшилися. За даними табл. 2, обсяги кредитного портфеля банків країни в розрізі суб'єктів господарювання станом на кінець вересня 2020 року скоротилися порівняно з аналогічним періодом 2019 року, за винятком незначного зростання кредитів суб'єктам середнього підприємництва. Разом з тим варто звернути увагу, що порівняно з вереснем 2018 року у 2019 році спостерігалось суттєве зростання обсягів кредитної підтримки суб'єктів мікропідприємництва, однак ці тенденції проявились ще до «коронавірусної» кризи та не пов'язані з впливом програми «Доступні кредити 5-7-9%». У зв'язку з цим зазначимо, що значного прориву в масштабах кредитування бізнесу не відбувається, очевидно потенційні позичальники розглядають умови програми здебільшого з позицій можливостей пом'якшення існуючого боргового навантаження та врегулювання стану своєї ліквідності.

Таблиця 2

Обсяги кредитів, надані банками суб'єктам господарювання (крім банків) в Україні у 2018-2020 роках (залишки коштів на кінець вересня), млн грн*

Table 1

The amount of loans granted by banks to business entities (excluding banks) in Ukraine (balances at the end of September), 2018-2020, bln. UAH *

Період	Усього	суб'єкти великого підприємництва	суб'єкти середнього підприємництва	суб'єкти малого підприємництва (крім мікропідприємництва)	суб'єкти мікропідприємництва, в тому числі з річним доходом		
					від 500 тис. євро до 2 млн. євро	від 50 тис. євро до 500 тис. євро	до 50 тис. євро
2018 вересень	885252	316545	223100	104413	29827	29814	69716
2019 вересень	765907	250387	188083	75430	46946	46540	75315
2020 вересень	743246	217521	204456	73676	46343	43597	73162
2020 у % до 2018	83,96	68,72	91,64	70,56	155,37	146,23	104,94
2020 у % до 2019	97,04	86,87	108,71	97,67	98,71	93,68	97,14

*Складено авторами за даними [7;8]

Експерти та фахівці-банкіри піддають певному сумніву ефективність програми «Доступні кредити 5-7-9%» з точки зору пожвавлення економіки та створення нових робочих місць, зокрема, зважаючи на те, що близько 80% цих кредитів

використовуються для погашення старих боргів. Разом з тим ними робиться висновок про позитивний вплив програми на розвиток банківської системи [5]. Зокрема, зазначається, що банки вимушені знаходити та застосовувати нецінові методи конкурентної боротьби (оскільки цінові методи втратили свою значимість через вирівнювання на ринку кредитних ставок для малого та середнього бізнесу) за потенційних позичальників, яких на ринку невелика кількість. Також суттєвим фактором у боротьбі за клієнта стає швидкість прийняття рішень про видачу кредиту, для чого запускаються нові скорингові моделі, чат-боти, онлайн відкриття рахунків, електронний документообіг, що дозволяє вийти на досягнення максимальної цілі – погодження кредиту за добу. Банки-учасники програми поступово відмовляються від так званих ковенантів – додаткових вимог до позичальника в обмін на кредитування, а також змінюють ставлення до ризикових проектів і стартапів. Результатом повинен стати синергетичний ефект та формування якісно нових бізнес-зв'язків між банками та суб'єктами господарювання [5].

Таким чином, на даний момент важко робити однозначні висновки щодо довгострокової ефективності програм фінансової підтримки бізнесу за умов протидії «коронавірусній» кризі. За великим рахунком завдання таких програм в Україні, як і в усьому світі, – це підтримка бізнесу «на плаву», недопущення різкого скорочення масштабів виробництва і зайнятості, пом'якшення боргового навантаження тощо.

Висновки. Події, викликані пандемією коронавірусу, спричинили суттєвий вплив на фінансовий стан суб'єктів підприємництва в Україні, що знайшло свій прояв у різкому зростанні збитків практично за всіма видами економічної діяльності, а також у зниженні індикатора економічних настроїв, який відображає рівень ділової впевненості суб'єктів економіки. Експертні оцінки дають підстави до висновку, що за сучасних умов епідеміологічних обмежень найбільше постраждав малий і середній бізнес, адже саме він представлений у тих сферах і видах економічної діяльності, які орієнтовані на роздрібних клієнтів, і вимушено припиняли свою діяльність в умовах карантинних обмежувальних заходів.

В Україні, як і практично в усіх країнах світу, запроваджені механізми фінансової підтримки національної економіки, зокрема через відповідну Державну програму, у межах якої реалізовується програма пільгового кредитування «Доступні кредити 5-7-9%». Проведене дослідження підтвердило достатню життєздатність цієї програми, адже спостерігається зростання обсягів кредитування, збільшується кількість банків-партнерів програми. Разом з тим структура кредитів програми за своїм змістом є антикризовою, оскільки близько 80% цих кредитів є кредитами рефінансування, а не інвестиційними; більшість позичальників – підприємства аграрної сфери. Також слід відзначити, що дія програми практично не позначилася на загальнонаціональних масштабах кредитування бізнесу з початку її дії.

Попри висловлюваний експертами скептицизм відносно ефективності програми «Доступні кредити 5-7-9%», вважаємо, що слід визнати доцільним розширення її масштабів та учасників, оскільки, за умов протидії «коронавірусній» кризі, це є дієвий механізм підтримки бізнесу, пом'якшення його боргового стану та отримання можливостей уникнення звільнення найманого персоналу й припинення функціонування.

1. 100 днів: результати державної програми «доступні кредити 5-7-9%». Офіційний сайт Фонду розвитку підприємництва, 2020. URL: <https://bdf.gov.ua/uk/news/100-dniv-rezultati-derzhavnoji-programi-dostupni-krediti-5-7-9> (дата звернення: 9.11.2020р.)
2. Денис Шмигаль розповів про виконання Програми стимулювання економіки для подолання наслідків епідемії COVID-19 (7 липня 2020 року). Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України, 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denis-shmigal-rozpoviv-pro-vikonannya>

- programi-stimulyuvannya-ekonomiki-dlya-podolannya-naslidkiv-epidemiyi-covid-19 (дата звернення: 7.11.2020р.)
3. Державна програма стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020-2022 роки. Офіційний вебпортал парламенту України, 2020. URL:<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5ef/b48/8f2/5efb488f2aa5a573641021.doc> (дата звернення: 6.11.2020р.)
  4. Еро О. Як врятувати малий бізнес в умовах карантину? Delo.ua, 2020. URL: <https://delo.ua/opinions/jak-vrjativati-malij-biznes-v-umovah-karantinu-367890/> (дата звернення: 9.11.2020р.)
  5. Єфремова Т. Як програма 5–7–9 змінила український банківський сектор. НВ - суспільно-політичний журнал, 2020 URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/bankivskiy-sektor-i-programa-kredituvannya-5-7-9-shcho-zminilosya-novini-ukrajini-50122930.html> (дата звернення: 10.11.2020р.)
  6. Індикатор економічних настроїв (2017-2020). Державна служба статистики України, 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/fin/opd_ek/ien/ien_20.xlsx (дата звернення: 6.11.2020р.)
  7. Кредити МСП. Офіційний сайт НБУ, 2020. URL: https://bank.gov.ua/files/Loans_MSE.xlsx. (дата звернення: 9.11.2020р.)
  8. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) нефінансовим корпораціям, за розміром суб'єкта господарювання та строками погашення. Офіційний сайт НБУ, 2020. URL: <https://bank.gov.ua/files/3.3-Loans.xlsx> (дата звернення: 9.11.2020р.)
  9. Підсумки тижня за результатами програми «Доступні кредити 5-7-9%»: 322 кредитні угоди на 820 мільйонів гривень. Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України, 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pidsumki-tizhnya-za-rezultatami-programi-dostupni-krediti-5-7-9-322-kreditni-ugodi-na-820-miljoniv-griven> (дата звернення: 9.11.2020р.)
  10. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва» від 24 січня 2020 р. № 28 із змінами і доповненнями. Офіційний вебпортал парламенту України, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#n16> (дата звернення: 07.11.2020р.)
  11. Фінансові результати до оподаткування великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності. Державна служба статистики України, 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/fin/fin_rez/fr_ed/fr_ed_u/fr_ed_220_u.htm (дата звернення: 5.11.2020).
  12. Фонд боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками. Міністерство фінансів України, 2020. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/data_and_analytics-433 (дата звернення: 6.11.2020р.)

References

1. “100 days: results of State program “Affordable loans 5-7-9%.” Official site of the Foundation for Entrepreneurship Development, 2020, bdf.gov.ua/uk/news/100-dniv-rezultati-derzhavnoji-programi-dostupni-krediti-5-7-9. Accessed 9 Nov. 2020.
2. “Denys Shmyhal’ spoke about the implementation of the Economic Stimulus Program to overcome the consequences of the COVID-19 epidemic, (July 7, 2020).” Government portal, 2020, www.kmu.gov.ua/news/denis-shmigal-rozpoviv-pro-vikonannya-programi-stimulyuvannya-ekonomiki-dlya-podolannya-naslidkiv-epidemiyi-covid-19. Accessed: 7 Nov. 2020.
3. “State program of economic stimulation to overcome the negative consequences caused by restrictive measures to prevent the occurrence and spread of acute respiratory disease COVID-19 caused by coronavirus SARS-CoV-2, for 2020-2022.” Government portal, 2020, www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5ef/b48/8f2/5efb488f2aa5a573641021.doc. Accessed 6 Nov. 2020
4. Ero, O. “How to save small business in quarantine?” Delo.ua, 2020, delo.ua/opinions/jak-vrjativati-malij-biznes-v-umovah-karantinu-367890/ Accessed 9 Nov.2020.
5. Yefremova, T. “How the 5-7-9 program changed the Ukrainian banking sector.” NT- socio-political magazine, 2020, nv.ua/ukr/biz/experts/bankivskiy-sektor-i-programa-kredituvannya-5-7-9-shcho-zminilosya-novini-ukrajini-50122930.html. Accessed 11 Nov.2020.
6. “Economic sentiment indicator (2017-2020).” State Statistics Service of Ukraine, 2020, www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/fin/opd_ek/ien/ien_20.xlsx Accessed 6 Nov.2020.

7. "SME loans." Official website of the National Bank of Ukraine, 2020, /bank.gov.ua/files/Loans_MSE.xlsx. Accessed 9 Nov. 2020.
8. "Loans granted by deposit-taking corporations (excluding National Bank of Ukraine) to non-financial corporations, by size of business entity and maturity." Official website of the National Bank of Ukraine, 2020, bank.gov.ua/files/3.3-Loans.xlsx. Accessed 9 Nov. 2020.
9. "Results of the week according to the program "Affordable loans 5-7-9%" results: 322 loan agreements for 820 million hryvnias." Government portal, 2020, www.kmu.gov.ua/news/pidsumki-tizhnya-za-rezultatami-programi-dostupni-krediti-5-7-9-322-kreditni-ugodi-na-820-miljoniv-griven Accessed 9 Nov.2020.
10. "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Procedure for Providing Financial State Support to Micro-Entrepreneurship and Small Business Entities" January 24, 2020 № 28 with changes and additions." Government portal, 2020, zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#n16. Accessed 7 Nov. 2020.
11. "Financial results before taxation of large and medium enterprises by type of economic activity." State Statistics Service of Ukraine, 2020, www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/fin/fin_rez/fr_ed/fr_ed_u/fr_ed_220_u.htm. Accessed 5 Nov. 2020.
12. "Anti-COVID-19 Fund." Ministry of Finance of Ukraine, 2020, www.mof.gov.ua/uk/data_and_analytics-433. Accessed 6 Nov.2020.

УДК 368.021:338.48

doi: 10.15330/apred.1.16.58-67

Чвєртко Л.А., Вінницька О. А., Корнієнко Т. О.

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра фінансів, обліку та економічної
безпеки,
вул. Садова, 2, м. Умань,
20300, Україна,
тел: +380976188989,
e-mail: luda_um@ukr.net

Анотація. Метою статті є визначення й узагальнення існуючих підходів до організації страхового захисту від ризиків у сфері туризму та обґрунтування перспектив його розвитку.

Під час дослідження були використані діалектичний та абстрактно-логічний методи, методи системного підходу, порівняння, спостереження, аналізу, синтезу, індукції, дедукції та ін.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, інформація Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Державної служби статистики України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, наукові публікації, інтернет-джерела.

Визначено сутність, види та значення страхування для забезпечення страхового захисту учасникам туристичного ринку. Обґрунтовано, що об'єктивна необхідність страхування у сфері туризму в Україні обумовлена не лише позитивною динамікою показників розвитку туристичної індустрії, а й урізноманітненням видів і форм ризиків, що супроводжують туристичну активність, та збільшенням кількості ризикоутворюючих факторів. Здійснено аналіз динаміки показників страхування медичних витрат, найбільшого сегменту на ринку